

Синенька Валерія, студентка магістратури

Погоріла Анна, к. п. н., доц.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ТРУДНОЩІ ЗАСВОЄННЯ МОДАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ УЧНЯМИ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

У статті з'ясовано основні труднощі засвоєння модальних конструкцій учнями середньої школи, визначено їх мовні та методичні причини, проаналізовано типові помилки й окреслено шляхи підвищення ефективності навчання.

Ключові слова: модальні конструкції, модальність, учні середньої школи, англійська мова, граматичні труднощі, методика навчання, інтерференція.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Однією з важливих проблем шкільного навчання англійської мови є засвоєння модальних конструкцій, оскільки вони поєднують граматичні, семантичні та прагматичні характеристики мовлення. Їх правильне використання передбачає не лише знання формальних правил, а й розуміння смислових відтінків висловлювання, комунікативної ситуації та значень дозволу, припущення, обов'язку, здатності або сумніву. З цієї причини учні середньої школи нерідко стикаються з труднощами як під час виконання граматичних вправ, так і в процесі реального мовлення.

Актуальність проблеми зумовлена тим, що модальні конструкції є одним із базових засобів формування іншомовної комунікативної компетентності. Невдалий вибір модального дієслова або аналітичної конструкції може призвести до спотворення змісту висловлення та зниження якості усного й писемного мовлення учнів. У науковому аспекті ця проблема пов'язана зі складністю модальності як функціонально-семантичної категорії, що досліджується на перетині граматики, семантики й прагматики [4, с. 258–260]. Практична значущість її вивчення полягає у вдосконаленні методики навчання, оптимізації добору вправ та підвищенні ефективності уроків англійської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема модальності та засобів її вираження привертала увагу багатьох мовознавців. У сучасних українських дослідженнях особлива увага приділяється семантичній природі модальності, поліфункціональності модальних дієслів і труднощам їх перекладу. Зокрема, у праці І. Перішко, А. Великої та В. Птухи модальність визначається як багаторівнева мовна категорія, що відображає різні відношення між змістом висловлення та ставленням мовця до нього. Автори підкреслюють, що модальність реалізується на кількох мовних рівнях, тоді як модальні дієслова є лише одним із засобів її вираження [2, с. 258–267].

Перекладні аспекти англійської модальності розглядаються у працях О. Боднар та А. Бичок, де наголошується на залежності модального значення від контексту та синтаксичного оточення. Дослідниці підкреслюють, що буквально співвіднесення модальних дієслів з українськими відповідниками не завжди є адекватним, оскільки смислові відтінки значною мірою визначаються комунікативною ситуацією [1, с. 24–28].

Подібні висновки містяться і в дослідженні Н. Талан, де наголошується на поліфункціональності англійських модальних одиниць та відмінностях у способах вираження модальності в англійській та українській мовах [3, с. 320–326].

Важливі спостереження містяться також у статті О. Кисельової, де англійська модальність розглядається як одна з найбільш складних мовних категорій через різноманітність значень і засобів їх вираження [4, с. 162–166].

У зарубіжних дослідженнях увага приділяється динаміці засвоєння модальних дієслів у навчальному мовленні. Зокрема, у праці L. Li встановлено, що учні, які вивчають англійську мову, частіше використовують найбільш поширені модальні дієслова (*can, should, will*), тоді як складніші форми (*may, might, would, ought to*) засвоюються повільніше й супроводжуються більшою кількістю помилок [5]. Попри значну кількість досліджень, більшість із них зосереджена на теоретичному описі модальності або перекладознавчому аспекті. Питання ж шкільного засвоєння модальних конструкцій, типових помилок учнів та ефективних методичних підходів до їх подолання висвітлено недостатньо системно.

Мета статті. Метою статті є з'ясування основних труднощів засвоєння модальних конструкцій учнями середньої школи, визначення мовних і методичних чинників, що зумовлюють ці труднощі, а також окреслення підходів до підвищення ефективності навчання модальності на уроках англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Модальні конструкції становлять складний елемент граматичної системи англійської мови. Їх особливість полягає в тому, що форма модального дієслова тісно пов'язана з функцією, однак ця функція не є однозначною. Те саме дієслово може передавати різні значення залежно від контексту. Наприклад, дієслово *can* виражає здатність, дозвіл або можливість; *must* може означати обов'язок або логічне припущення; *should* передає пораду, моральний обов'язок чи очікування. Для учнів, які звикли до відносно прямого співвідношення між формою та значенням, така багатозначність є суттєвою перешкодою.

Важливим чинником труднощів є міжмовна інтерференція. В українській мові модальні значення передаються не лише дієсловами, а й різними лексичними та синтаксичними засобами. Унаслідок цього учні намагаються встановити прямі відповідності між англійськими модальними дієсловами та українськими словами на зразок «можу», «треба», «слід», «мабуть». Проте таке співвіднесення є лише умовним, оскільки в реальному мовленні значення модальних одиниць значною мірою залежить від контексту. На це звертають увагу О. Боднар та А. Бичок, підкреслюючи, що переклад модальних конструкцій визначається не формою, а контекстуальними умовами вживання [1, с. 24–28].

Дослідження модальності також наголошують на її семантичній багатшаровості, що зумовлює необхідність врахування різних типів модальних значень у процесі навчання [2, с. 258–263]. Недостатнє усвідомлення цієї особливості призводить до того, що учні сприймають модальні дієслова як ізольовані граматичні одиниці, а не як елементи системи.

Труднощі посилюються й характером подання матеріалу в підручниках. У багатьох випадках модальні дієслова подаються у вигляді таблиць і коротких правил, що не відображають різноманітності їх функціонування. У результаті учень може

правильно виконати вправу на підстановку, але відчуває труднощі під час самостійного використання модальних конструкцій у мовленні.

Типові помилки учнів можна умовно поділити на кілька груп. По-перше, це семантичні помилки, пов'язані з неправильним розумінням значення модального дієслова. По-друге, граматичні помилки, що стосуються форми конструкції. По-третє, прагматичні помилки, коли формально правильна конструкція не відповідає комунікативній ситуації. Нарешті, значну групу становлять інтерференційні помилки, спричинені перенесенням моделей рідної мови.

Особливу складність становлять модальні конструкції з перфектним інфінітивом, наприклад *must have done, should have done, could have done*. Вони поєднують граматичне значення часу з модальною оцінкою вже завершеної дії, що ускладнює їх засвоєння. Дослідження перекладних аспектів модальних дієслів підтверджують, що такі структури часто викликають труднощі навіть у підготовлених мовців [1, с. 24–28].

Важливою проблемою є також розбіжність між рецептивним і продуктивним володінням мовою. Учні відносно легко розпізнають модальні значення під час читання або слухання, спираючись на контекст, але значно складніше використовують ці конструкції у власному мовленні.

Ефективність навчання значною мірою залежить від характеру вправ. Підстановчі або трансформаційні вправи сприяють засвоєнню форми, але не завжди формують уміння доречно використовувати модальні конструкції у реальному мовленні. Тому доцільно застосовувати завдання, що передбачають аналіз комунікативних ситуацій, переклад контекстуально зумовлених речень або створення власних висловлень.

Корисним методичним прийомом є також зіставлення англійських модальних конструкцій з українськими відповідниками. Проте таке зіставлення повинно бути аналітичним і спрямованим на усвідомлення відмінностей між мовами. Подібний підхід сприяє розвитку мовної рефлексії та допомагає зрозуміти, що способи вираження обов'язку, можливості або припущення можуть істотно відрізнятися в різних мовах [2, с. 162–166; 3, с. 320–326].

Висновки дослідження і перспективи подальшої наукової роботи. Проведений аналіз засвідчує, що засвоєння модальних конструкцій учнями середньої школи належить до найскладніших аспектів англійської граматики через поліфункціональність модальності, її контекстуальну зумовленість і тісний зв'язок із прагматикою. Учні стикаються з труднощами як у формальному опануванні модальних дієслів, так і у виборі доречної конструкції відповідно до мовленнєвої ситуації. Значний вплив на виникнення помилок має інтерференція рідної мови, що призводить до спрощеного тлумачення значень модальних одиниць. Крім того, традиційне навчання, зосереджене переважно на правилах і таблицях, не забезпечує формування прагматичної компетентності.

Підвищення ефективності навчання можливе за умови поєднання граматичного, семантичного та комунікативного підходів. Доцільним є контекстне введення модальних конструкцій, використання автентичних прикладів, аналітичне зіставлення з українськими відповідниками та застосування вправ, спрямованих на мовленнєвий вибір. Перспективи подальших досліджень полягають у проведенні емпіричних робіт, спрямованих на вивчення типових помилок учнів різних класів середньої школи, а

також у розробленні ефективної системи вправ для формування навичок розрізнення різних типів модальних значень і їх адекватного використання в мовленні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боднар О., Бичок А. Модальні дієслова та їхні еквіваленти в англійській мові при перекладі на українську мову. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2021. Вип. 22. С. 24–28. DOI: 10.31891/2415-7929-2021-22-5.
2. Перішко І. В., Велика А. М., Птуха В. А. Модальності в англійській мові: теорія та семантика. *Вісник науки та освіти*. 2023. Т. 8, № 14. С. 258–267. DOI: 10.52058/2786-6165-2023-8(14).
3. Талан Н. І. Проблеми перекладу модальних дієслів з англійської на українську мову. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Філологічні науки*. 2020. № 2 (20). С. 320–326. DOI: 10.32342/2523-4463-2020-2-20-34.
4. Hinkel E. The effects of essay topics on modal verb uses in L1 and L2 writing. *Journal of Pragmatics*. 2009. Vol. 41, Issue 4. P. 667–683. DOI: 10.1016/j.pragma.2008.09.029.
5. Kiselyova O. English modality: some problems of translation. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2014. Вип. III. С. 162–166.
6. Li L. X. Developmental patterns of English modal verbs in the writings of learners of English: a corpus-based approach. *Cogent Education*. 2022. Vol. 9. Article 2050457. DOI: 10.1080/2331186X.2022.2050457.